

**FRAGMENTE DIN PUBLICISTICA
LUI
MIHAI EMINESCU**

Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților

**FRAGMENTE DIN PUBLICISTICA
LUI
MIHAI EMINESCU**

Texte alese de

Î. P. S. Pimen
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților
Suceava, 2005

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EMINESCU, MIHAI

Fragmente din publicistica lui Mihai Eminescu / texte
alese de Î. P. S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăușilor
Suceava: Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăușilor, 2005
ISBN 973-86963-4-8

I. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăușilor (ed.)

821.135.1-92

Redactor responsabil: consilier cultural, pr. Drago^o Buta

Tehnoredactare computerizată: pr. Pamfil Strugaru, Liviu Strugaru

Corectură: prof. Monica Bilauca, prof. Doina Ciobanu

Tipar: Tipografia „Sfântul Ioan cel Nou” Suceava

ISBN 973-86963-4-8

Cuvânt înainte

Se pare că în decursul istoriei poporului nostru nu s-au înregistrat atâtea frământări și mutații sociale, culturale, economice și, nu în ultimul rând, spirituale, câte vedem astăzi.

Asistăm la o înstrăinare crescândă față de principiile și învățăturile moralei creștine; în același timp, numărul tinerilor pregătiți în școlile din perioada anterioară evenimentelor din decembrie 1989, pentru a purta steagul „biruitor” al socialismului spre viitorul luminos al comunismului ateu, pășesc în număr tot mai mare pragul sfintelor biserici și poartă permanent pe piepturile lor semnul jertfei și al biruinței, Sfânta Cruce. Cred că tinerii, cei atrași de tentațiile libertății nesănătoase, de libertinaj, nu după mult timp se vor întoarce la calea principiilor moralei creștine, milenare de două ori, singurele care au călăuzit toate generațiile neamului nostru românesc, generațiile întregului continent european, primind pecetea creștină pe cultura, arta și gândirea Europei; se vor întoarce la trăirea vieții în duhul omeniei, al cinstei, al dragostei de muncă, luând aminte la cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi folosesc. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate zidesc” (I Cor. 10, 23).

Tinerii noștri, ieșiți de pe băncile școlilor și

universităților, intră, vrând-nevrând, în vârtoarea problemelor societății din care fac parte, mai ales în vârtoarea frământărilor politice, chiar ca spectatori și, nu neapărat, ca participanți activi.

În această vârtoare se întrebă firește pe ce cale să apuce, cum să privească sau să judece cele din jurul lor fără a-și tulbura pacea sufletească sau a-și rata o carieră, un drum, o activitate folositoare atât pentru ei înșiși, cât și pentru poporul din care fac parte, ca în acest fel să îndeplinească cuvintele aceluiași Sfânt Apostol Pavel: „Nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui” (I Cor. 10, 24).

Ambele îndrumări ale Sfântului Apostol Pavel, citate mai sus, asigură celui călăuzit de ele integritatea morală și unitatea sufletească, comuniunea cu semenii fără de care viața omului ar fi un pustiu sfâșietor, un iad. Chinurile iadului, spun Sfinții Părinți ai Bisericii, una și nedespărțită, constau în faptul că oamenii aflați în iad stau spate în spate și nu pot să se privească în față, adică nu simt duhul comuniunii sufletești deși, fizic, stau foarte apropiați.

Duhul comuniunii sufletești este izvorul adevăratei bucurii pentru orice om, pentru că numai atunci când ne privim față în față ne putem cunoaște și iubi mai bine și mai curat; tocmai această iubire curată, în duhul adevărului învățurii moralei creștine, ne păstrează în comuniunea sufletească nu numai cu oamenii, ci și cu Dumnezeu Care vrea „ca

toți să fim una” (Ioan 17, 21), un suflet, un cuget, o simțire.

Aflați în vârtoarea celor amintite mai sus, apreciem că publicistica lui Mihai Eminescu, din care am selectat câteva fragmente în paginile acestei broșuri, ne poate ajuta să gândim și să lucrăm pentru binele nostru personal și al poporului nostru, ai cărui fii suntem prin naștere și trebuie să rămânem prin fapte.

† P I M E N

+ Bine

ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ȘI RĂDĂUȚILOR

Fragmente din publicistica lui Mihai Eminescu*

„Măsura civilizației unui popor în ziua de azi este o limbă sonoră și aptă de a exprima prin sunete, noțiuni, prin orice accent logic, cugete, prin accent etic, sentimente. Modul de a înșira în fraze noțiune după noțiune, o caracteristică mai abstractă ori mai concretă a noțiunilor în sine, toate acestea, dacă limba e să fie națională, sunt ale limbii, căci de nu va fi așa, e prea lesne ca un om să vorbească nemșterte, de exemplu, cu material de lexic unguresc. Afară de aceea, civilizația unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane care sunt necesare tuturor oamenilor, fie aceștia mari ori mici, săraci ori bogați, acelor principii care trebuie să constituie fundamentul, directiva a toată viața și a toată activitatea omenească. Cu cât aceste cunoștințe și principii care să le fie tuturor comune sunt mai dezvoltate, cu atât poporul respectiv e mai

---

* Textele au fost selectate din:

Clasicii români, comentări sub îngrijirea domnului Nicolae Cartojan, profesor universitar.

Mihai Eminescu, *Scrisori politice*, ediția a III-a, comentate de Dumitru Murărașu, doctor în litere, Editura *Scrisul românesc*, Craiova (fără an).

civilizat. Căci clasa inteligentă¹ numai nu constituie civilizația, care este oⁱ trebuie să fie comună tuturor păturilor populației. Sunt popoare ce posedă o respectabilă inteligență înaltă, fără ideea de a fi civilizate; sunt altele care, fără inteligență înaltă, întrunesc toate condițiile civilizației. ^atiințele (afară de ceea ce e domeniu public) trebuie să prezinte lucrări proprii ale națiunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea oⁱ înaintarea omenirii; artele oⁱ literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în care se mi^ocă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe scena cea mare a lumii. Legislația trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept, pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul acelora. Industria trebuie să fie a națiunii aceleia oⁱ trebuie păzită de concurență, iar purtătorul ei, comerțul, să o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrăne^ote pe industria^o oⁱ îmbracă pe agricultor, trebuie asemenea să fie în mâinile aceleia oⁱ națiuni. Declarăm a înpelege, de oⁱ nu concedem² ca cineva să fie aservit vreunei națiuni viguroase ce te supune cu puterea brută, ori alteia, ce te orbe^ote cu lustrul civilizației sale. Dar să fim servitorii... cui?"

(*Echilibrul*, p. 85-86)

---

¹ Clasa *cultă* (cu acela^oi sens e întrebuințat cuvântul *inteligenta* în tot cursul articolului).

² Încuviințăm.

„Dacă privim fierberea vieții noastre publice, putem vedea lesne că lini^otea perpetuă din generația ce este azi la ordinea zilei, dar ^oi problemele ei, atât din viața politică, cât ^oi din cea spirituală, nu-^oi au cauza în interese personale (precum o susțin unii), ci mai mult, în profunda sciziune dintre direcțiile pe care au apucat unii pe de o parte, alții pe de alta. Adăugând pe lângă acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce simple divergențe în păreri se schimbă în neîncredere ^oi în acușări de intenții subversive.

Răul cel mare nu e că o asemenea stare de lucruri există, ci că se perpetuează ^oi se mo^otene^ote, ^oi dacă generația ce cre^ote azi ar aduce cu sine o mo^otenire atât de tristă, nu ne îndoim că printr-o consecință neapărată ^oi mereu în cre^otere, antitezele ar deveni mai mari ^oi mai neîmpăcate.

Însă generația ce cre^ote are ^oi ea datorii de împlinit, precum le are fiecare generație ce se înțelege pe sine însă^oi, ^oi e lesne de presupus că membrii ei, îndată ce au cunoscut răul, au cugetat ^oi la remedii contra lui”.

*(Notiță asupra proiectatei întruniri
la mormântul lui Ștefan cel Mare
la Putna, p. 98-99)*

„Dacă o generație poate avea un merit, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta

sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care îl ocupă în înlănțuirea timpurilor. ^ai istoria lumii cugetă, de^oi încet, însă sigur ^oi just: istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai expresia exterioară, numai formularea cugetării ^oi a faptei constituie meritul individului ori al generației; ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze, rezultat ce atârână mult mai puțin de voința celor prezenți decât de a celor trecuți.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra trecerii vremii, fundamentele cele largi ^oi întinse purtau deja în ele intenția unei zidiri monumentale, menită de a ajunge la o culme, astfel în viața unui popor munca generațiilor trecute, care pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor, complexul de cugetări care formează idealul lui, cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. ^ai, oare, pe oamenii cei mari ai României, nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esență acela^oi la toți ^oi în toți timpii? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolelor razele lui cele mai frumoase, ^oi noi, agenții unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său.

De aceea, dacă serbarea întru memoria lui ^atefan va avea însemnătate, aceea ar fi o dovadă în plus că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului

românesc și s-a realizat, pentru că a trebuit să se realizeze; dacă, însă, va trece neînsemnată, atunci va fi o dovadă că a fost expresia unor voințe individuale, necrescute din sâmburele ideilor prezentului. E o axiomă a istoriei că tot ce e bine e un rezultat al cugetării generale, și tot ce e rău, e produsul celei individuale. De aceea, meritul nostru va consta numai în formularea ideilor și trebuințelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora; ne vom lăsa îndreptați de cugetarea și trebuințele poporului nostru, nu de-ale noastre proprii primite poate de la străini, ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii și nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele și inteligența d-voastră ați aruncat asupra-ne razele cele mai curate ale generației careia-i aparțineți; de aceea primiți mulțăminta noastră, nu pentru noi, a căroră nu-i nici ideea, nici condițiile de realizare, ci pentru sfințenia cauzei, a cărei flamură o urmăm cu toții, și cu prilejul serbării acesteia”.

(*Scrisoare D-lui Dumitru Brăteanu*
(în legătură cu serbarea de la Putna (1821)),
p. 104-105)

„Inimă foarte caldă și minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepte poporul său și fanatismul iubirii de patrie, cel mai aprig fanatism, nu oprește deloc ca rațiunea să rămână rece și să-și

îndrepte activitatea cu siguranță, să nimicească adevărata cauză a răului și să o stârpească cu statornicie de fier. Precum un medic nu va combate nu numai simptomele, ci cauza unei boli și va sfătui să se înlăture mediul în care ea a trebuit să se nască, tot așa vom privi și noi individualitatea naționalității românești în dezvoltarea sa și, comparând-o cu norma legilor fiziologice ale societății, vom arăta de unde au trebuit să se nască neorânduile în viața economică a poporului, care l-au făcut accesibil unei influențe economice străine”.

(Influența austriacă asupra românilor din Principate, p. 116-117)

Țăranii, singura clasa pozitivă

„Ne mai rămâne o singură clasă pozitivă, pe al cărei spate trăim cu toții, țăranul român. Să vedem acum, cum ne silim din răspuțeri a o nimici și pe aceasta, cum le-am nimicit pe celelalte, și, împreună cu ea, statul și națiunea.

Să nu uităm un lucru: toată activitatea unei societăți omenești e mai mult ori mai puțin o activitate de lux, numai una, iar nu producerea brută, care reprezintă trebuințele fundamentale ale omului. Omul, în starea sa firească, are trebuință de puține lucruri: mâncare, locuință, îmbrăcăminte, acestea pentru existența personală. De aceea, o nație

trebuie să se îngrijească de clasele care produc obiectele ce corespund acestor trebuințe. Românul care mânca limbi de privighetoare se putea hrăni și cu pâine, dar fără aceasta nu putea; el purta purpură, dar îi trebuia postav; locuia în palat, dar îi trebuia casă. Oricât de modificate prin lux ar fi aceste trebuințe, ele sunt, în fond, aceleași.

Producătorul materiei brute pentru aceste trebuințe este țăranul. De acolo proverbul francez: *Pauvre paysan, pauvre pays - pauvre pays, pauvre roy*. Aceasta este într-o țară clasa cea mai pozitivă din toate, cea mai conservatoare în limbă, port, obiceiuri, purtătorul istoriei unui popor, nașea în înșelesul cel mai adevărat al cuvântului.

Cum i-am tratat noi pe acești țărani? Am clădit un aparat greoi și netrebnic pe spatele lor, aparat reprezentativ cum îl numim și care nu-i decât pretextul de a crea din ce în ce mai multe posturi, plătite tot din punga lui direct sau indirect; într-o țară care n-are export industrial, țăranul muncește pentru toți; sigur și incontestabil. Dantele de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiul de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem țigara, toate ne vin în schimbul grâului nostru și acest grâu îl produce numai țăranul; grâul e produsul muncii sale.

Cu cât mai mulți indivizi se sustrag de la producerea brută, cu atât mai mulți trăiesc pe seama aceleiași sume de oameni. Ce este consecvența?

Înseamnă că acel om sau nu va mai fi în stare să ne susțină, sau va trebui ca, în același timp și cu aceleași puteri, să producă mai mult. Va trebui sau să pară, sau să se cultive și să lucreze cu mașina. Care-i cazul nostru? El nu s-a cultivat. Păranul nostru e același ca și înainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poartă e înzecită. El poartă în spatele lui câteva mii de proprietari (la începutul secolului câteva zeci), mii de funcționari (în începutul secolului câteva zeci), zeci de mii de supuși străini (la începutul secolului câteva sute).

Pe atunci păranul nostru creștea mai cu seamă vite, era păstor. Această muncă uoară se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi muncește toată vara ca să-și plătească dările, trăiește mult mai rău decât atunci și se stinge. Mor o sută și se nasc în locul lor 60. Și aceasta nu e o veste de senzație, ci adevărul.

Fără de o asemenea stare de lucruri, fără de o țară care se despopulează, se înțelege că influența austriacă economică va trebui să propășească repede și să umple golurile noastre cu prisosul populației sale. Meserie și negoț, parte din arendași, parte din proprietari, proprietatea funciară orănească e străină. În orașul Iași abia a treia parte a populației sunt supuși românești. Și asta merge crescând.

Vecinătatea Austriei e omorâtoare pentru noi, dacă nu ne vom trezi din timp și nu vom arunca toți

perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dacã nu vom descãrca pe þãran^oi nu-i vom asigura o dezvoltare lini^otitã, dacã nu ne vom hotãrî sã nu purtãm nici un produs strãin pe noi, precum au fãcut unгурii în vremea absolutismului”.

(p. 136-138)

„Istoria vorbe^ote, în genere, clar. O þarã unde toþi poruncesc^oi nimeni nu ascultã, o þarã unde antiteza între partide se preface în adevãratã du^omãnie, unde Domnul nu are puterea sã-i împac³, precum nu a avut-o în Polonia^oi nici la noi, o asemenea þarã e menitã sã fie prada vecinilor ei. Iar dacã acela care în sufletul sãu reprezintã ideea statului î^oi ridicã fruntea cu îndrãznealã, el cade zdrobit ca^oi idolul de fier cu picioarele de lut”.

(*Grigore Ghica Voievod*, p. 144)

„Ce sã mai zicem de avocaþi?

Întor^oi din strãinãtate, ei nu^oi-au dat silinþa sã înveþe legile^oi datinile pãmântului, sã codifice obiceiurile naþiei romãne^oti, ci au introdus pur^oi simplu codicele pe care le învăþaserã acolo, ca^oi când poporul romãnesc a fost în trecut un popor de vite, fãrã legi, fãrã obiceiuri, fãrã nimic, ^oi trebuia sã i se aducã toate de-a gata din cea mai renumitã fabricã. Dar, în genere, avocaþii sunt inteligenþele

---

³Vãditã aluzie la darea în judecatã a fo^otilor mini^otri din guvernul lui Lascãr Catargiu de cãtre guvernul liberal, în 1876.

cele mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credință poate avea un om care azi susține, mâine combate unul și același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? Oricât de bună mori^ocă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea, cele mai multe din discuțiile adunărilor au caracterul de cârciocuri⁴ și apucături avocațești, de căutare de noduri în papură, de vorbe înșirate și fire încurcate.

Acestea sunt elementele cărora legile noastre le dau în stăpânire țara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutăților ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ care nu se potrivește deloc cu trebuințele lui simple și care formează numai mii de pretexte pentru înființarea de posturi și paraposturi, de primari, notari și para-notari, toți aceștia plătiți cu bani pe^oin din munca lui, pe care trebuie să și-o vândă pe zeci de ani înainte, pentru a susține netrebnicia Statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viața publică a Statului? Ce caută acești oameni care, pe calea Statului, doresc să câștige avere și onoruri, pe când Statul nu este nimic altceva decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omenești? Ce sunt aceste păpuși, care doresc a trăi fără muncă, fără

---

⁴ aicane.

°tiinþă, fără avere mo°tenită, acumulând câte trei, patru însârcinări publice, dintre care nu ar putea să împlinescă nici pe una în deplină con°tiinþă? Ce caută d. X. profesor de universitate⁵, care nu °tie a scrie un °ir de limbă românească, care nu are atâtea cuno°tinþe pozitive pe cât are un învăþator de clase primare din þările vecine, °i care, cu toate acestea, pretinde a fi mare politic °i om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluþie socială, care în străinătate a fost, iar la noi nu a fost încă. Am făcut strane în Biserica naþionalităþii noastre, neavând destui notabili pentru ele, am construit scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici care să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghio°ii °i haimanalele, oamenii a căror muncă °i inteligenþă nu plăte°te un ban ro°u, stârpiturile, plebea intelectuală °i morală, Arionii de tot soiul, oamenii care riscă tot pentru că nu au ce pierde, tot ce-i mai de rând °i mai înjosit în ora°ele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchia ce desparte trei civilizaþii deosebite: cea slavă, cea occidentală °i cea asiatică, °i toate lepădăturile Orientului °i Occidentului, [...] se grămădesc în ora°ele noastre [...] . ai, când love°ti în ei, zic că lovesc în tot ce-i românesc °i că e°ti rău român”.

(*Actualitatea*, p. 167-169)

---

⁵ Andrei Vizanti.

„Străinul nu-i mai cu cap. Pentru că mintea nu se mânăncă cu lingura, ci o mo^otene^ote omul de la tată ^oi de la mumă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț ^oi deschis la cap ca ^oi un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul nu a deprins me^ote^ougul ^oi, de aceea, câ^otigă într-un an cât câ^otigă me^oterul din străinătate într-o zi.

De aceea însă, me^oterul din Paris are de unde plăti camere, universită^oți, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure de ar avea poftă de dansa. Dar noi, popor de țărani, nu putem avea toate acestea decât cu încetul, ^oi unde străinul e cu dare de mână, noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că, ceea ce un popor agricol nu are niciodată, sunt banii.

Căci ce se întâmplă într-adevăr?

Ai vândut ocaua de lână cu un franc, pe care-l ai în mână ^oi-l poți da iar, dar ea, când ți-a veni înapoi, te ține nu unul, ci douăzeci de franci. Cu ce împline^ote cusurul de la unu până la douăzeci, de unde mai ai încă nouăsprezece?

Neapărat că din alte produse ^oi nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă ^oi spor puțin. Spre a produce un fir de grâu ți trebuie o vară întregă, ^oi-atunci încă atârână de la ploaie ^oi de la vânt, de se va face sau nu, pe când me^oterul străin a lucrat ocaua de lână ^oi i-a dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine, că țăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux, comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde și trăiește cu îndestulare zece ani de pe dânsa; un tăietor de lemne muncește zi de zi, și abia-și ține zilele de azi pe mâine. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și cântigă mult, celălalt muncește din greu și cântigă puțin. Este vreo asemănare între unul și celălalt? Poate tăietorul de lemne, a cărui muncă prin calitatea ei prețuiește a o a de puțin, să se măsoare vreodată cu zugravul?

Dar a o a-i și nașia. O nașie care produce grâu, poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul nașiilor industriale înaintate.

Neapărat, e absolut necesar să nu rămânem popor agricol, ci să devenim și noi nașie industrială, măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi, omul să învețe mai întâi carte și apoi să calce a popă, trebuie mai întâi să fii nașie industrială și abia după aceea abia să ai legile și instituțiile nașiilor industriale”.

(Paralele economice, p. 176-178)

„Introducând legi perfecte și frumoase într-o țară cu care nu se potrivesc, duci societatea de răpă, oricât de curat și-ar fi cugetul și de bună inimă. Și de ce asta? Pentru că, întorcându-ne la cărarea noastră bătută, orice nu-i icoană, ci viu, e organic și trebuie să te porți cu el ca și cu orice organism. Iar orice e organic se naște, crește, se poate îmbolnăvi, se

însănăto^oe^ote, moare chiar. ^ai, precum sunt deosebite soiuri de constituții, tot a^oa lecuirea se face într-altfel, ^oi, pe când Stan se însănăto^oe^ote de o buruiiană, Bran se îmbolnăve^ote de dânsa ^oi mai rău.

Cum numim însă pe aceia care zic că au descoperit o singură doctorie pentru toate bolile din lume, un leac fără gre^o, care, de e^oti nebun, te face cuminte, de-ai asurzit, te face să auzi, în sfâr^oit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot cu o alifie te unge ^oi tot cu un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doctor l-am numi ^oarlatan.

Ce să zicem acum de „doctorii” poporului românesc, care la toate neajunsurile noastre tot cu un praf ne îndoapă, care cine ^otie de ce-o fi bun?”

(*Bătrânii și tinerii*, p. 184-185)

„ ... bogăția nu este în aer sau în pământ, ci în brațe, ^oi unde lipsesc brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată...

Deci, în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau ^ocoli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiiana noastră de leac, prin muncă. Trebuia ca ^ocolile puține, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu puțință...

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori

de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, de^oi nu se potriveau deloc, căci nu se ocupase toată viața cu un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de ^ocoli secundare, pe care le-am umplut cu care cum ne-au ie^oit înainte, apoi mii de ^ocoli primare, unde, la numirea personalului, chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învățători care nu ^otiu să despartă cuvintele unul de altul, nici să pună punct ^oi virgulă unde trebuie. Nu mai pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privința aceasta e babilonie-curată, ^oi fiecare crede că poate scrie cum îi place...

Oameni care nu ^otiu bine să scrie ^oi să citească în țara noastră sunt mulți ^oi vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de-a fi funcționari ai Statului, sub diferite forme, ^oi toți aspiră ca măcar subprefecți să le dea Dumnezeu să ajungă...

^ai astfel, mii de oameni râvnesc în țara aceasta să capete avere ^oi onoruri pe calea Statului sau, cel puțin, să trăiască de la dânsul”.

(Ilustrații administrative, p. 192-198)

„Românii au fost popor de ciobani, ^oi, dacă vrea cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are decât să se uite la picioarele ^oi la mâinile lui. El are mâini ^oi picioare mici, pe când nașii care muncesc mult, au mâini mari ^oi picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în

pârþile unde ai no^otri n-au avut amestec cu nimeni, de-acolo cuminþenia românului care, ca cioban, a avut multã vreme ca sã se ocupe cu sine însu^oi, de acolo limba spornicã ^oi plinã de figuri, de acolo simþãmântul adânc pentru frumuseþile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo pove^oti, cântece, legende, cu un cuvânt, de acolo un popor plin de originalitate ^oi de-o fecioreascã putere, formatã printr-o muncã plãcutã, fãrã trudã, de acolo însã ^oi nepãsarea lui pentru forme de civilizaþie, care nu i se lipsesc de suflet ^oi n-au rãsãrit din inima lui”.

(Din abecedarul economic, p. 202)

„În veacul nostru se înmulþeau trebuinþele, deci trebuia înmulþitã producþia ^oi braþele producãtoare. Din contrã, am urmat. Numãrul producãtorilor, care în þara noastrã sunt absolut numai þãranii, dã îndãrãt, deci e supus la o trudã mult mai mare decãt poate purta; ^oi se înmulþesc - cine? Cei cari precupeþesc munca lui în þarã ^oi în afarã, ^oi clasele parazite. La þarã putrezesc grãnele omului nevândute, în ora^o plãte^oti pâinea cu preþul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Cãci firul de grâu trece prin douãzeci de mâni de la producãtor pãnã la consumator ^oi, pe aceastã cale, se scumpe^ote, pentru cã cele douãzeci de mâini corespund cu cincizeci de guri, care, având a trãi de pe dânsul, produc o scumpire artificialã...

Azi þãranul scade pe zi ce merge, proprietarul,

ale cărui interese sunt identice cu ale țăranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoșul încapă pe mâini străine, încât mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară 0i-am putea să ne luăm lucrurile în spinare 0i să emigrăm în America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexic, în care să pornim cu toate ale noastre când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârănarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine. Nu doar c-ar sta în relație cu consulii, această acuzare ar fi prea gravă, pentru ca s-o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alții, vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stârpituri - ne înnegrim, zic unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită 0i ne-am încurcat rău”.

(Frază și adevăr, p. 210-212)

„În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie, ceea ce-i lipse0te în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau, mai bine zicând, ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii, a multe generații dedate la lucru...”

Deviza noastră este: a nu spera nimic 0i a nu ne teme de nimic. Nesperând nimic, n-avem nevoie de a ne mai încrede în alții, precum ne-am încrezut, ci

numai în noi înșine și în aceia care sunt nevoiți să plece cu noi; netemându-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică”.

(*Tendințe de cucerire*, p. 224-229)

Mizeria vieții noastre publice

Articolul e scris în vremea enervării ce cuprinsese opinia publică la noi din pricina revizuirii art. 7 din Constituție, conform cu condițiile impuse de tratatul de la Berlin.

Țara trece prin zile grele și pricinile, după Eminescu, sunt greșelile săvârșite cu începere de la 1848. Și pe tărâmul politic și pe cel economic nu s-a făcut nimic serios. Agricultura e înapoiată, iar țăranul e în neagră mizerie. Administrația e o pacoste pe bietul țăran. Viața noastră publică e o mizerie pe care-o poleim cu formele unei civilizații false.

*Articolul a fost publicat în **Timpul** (IV) 1879, 23 iunie, ca articol de fond, fără titlu. A fost reprodus în ed. **Opere Complete**, Iași, 1914.*

„Cu cât trec una după alta zilele, cu cât se prelungeste fără nici un termen prevăzut sesiunea extraordinară, cu atât chestiunea revizuirii se încălcește mai mult, cu atât neliniștea și temerile

cresc și cuprind toate mințile, cu atât mai mult toată lumea își pierde cumpătul și facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domnește în toate cercurile. Judecata rece lipsește de pretutindeni și, mai ales, de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin niște zile într-adevăr foarte grele și trebuie, în sfârșit, să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greșelilor și rătăcirilor noastre politice, săvârșite de treizeci de ani încoace. De la mișcarea din '48 și până astăzi, națiunea românească, pe tărâm politic, n-a făcut altceva decât să se lepede sistematic de orice tradiție, să răstoarne orice autoritate, să arunce departe orice s-ar fi putut numi original în viața ei națională și-n același timp să adopte, cu mai multă ardoare decât quartalurile de colonii din America de miazănoapte și pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaționale în viața politică și intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurățiile ce s-ar scurge din cele patru colțuri ale lumii, în România ca și în America; fraternitate și egalitate între om și om; republici mari și mici și preșidenți de republică pe toate ulițele și în toate cafenelele, în România, ca și-n America; ținuta, viclugul și cinismul virtuții cetățenești; gheșful, scopul și politica umanitară, mijlocul. Acestea pe tărâmul politic; pe cel economic, nimic,

curat nimic; din nenorocire, întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem ^oi poate că e prea târziu, încât îl vedem în zadar.

Suntem azi un popor de aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce, în adevăratul înþeles al cuvântului, în þara aceasta, decât pe t r m mul agricol; în cea mai mare parte, agricultura noastră se lucrează într-un chip cu totul rudimentar ^oi, mulþumit  nestatorniciei de temperatură ce domne te în valea dintre Carpaþi, Dunăre ^oi Marea Neagră, producþia noastră at rn  mai mult de bun voinea cerului, de mila elementelor lui. Două milioane ^oi jumătate de þ rani (cifră exagerată poate), populaþie într-adevăr românească, lucrează p m ntul ^oi dau singura producþie reală în această þar , pe c t  vreme restul locuitorilor români, cei din ora e, târguri ^oi târgușoare, populaþie amestecată, [...] fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcþii publice, trăiesc din ghe efturi ^oi din politică.

Populaþia rurală, în marea ei majoritate, mai ales cea mai dep rtat  de târguri, nu are drept hrană zilnică dec t mămăligă cu oþet ^oi cu zarzavaturi, drept băutură - spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, ^oi nici chiar atunci în multe cazuri, se învrednice te să m n nce carne ^oi să bea vin; trăind sub un regim alimentar a a de mizerabil, þ ranul a ajuns la un grad de anemie ^oi slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui þ ran român, om

de la țară, trăit în aer liber, seamănă cu al muncitorului, stors de puteri din umbra fabricilor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de câmp și de baltă, a putut constata că de abia din trei în trei case se găsește o familie care să aibă un copil, cel mult doi, și aceia slabi, galbeni, lihnii și chinuți de friguri permanente. Această populație, pe lângă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vârf la toate: administrația. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă muncitorul de la țară, pentru că Dumnezeu l-a părăsit pentru cine știe ce păcate în mâna acestei administrații, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafengii, din șteargarii și necăpățuții de prin târguri. Această corporație liberală și umanitară nedreptățește, batjocorește și juipoaie pe țărani fără nici o milă; sunt membri în această onorabilă corporație, al căror nume bagă în năbădăi sate întregi. Aceasta, ca stare normală și constantă, fără să mai pomenim că pe la soroace vine și câte o împrejurare mai însemnată, ca de exemplu afacerea Mihălescu - Warszawsky⁶.

În același timp, în orașe mari și mici, liberalismul și umanitarismul ne privesc foarte bine: în numele libertății, se face camătă fără margine; în numele egalității și fraternității, deschidem brațele

---

⁶ Personaje atacate adesea în *Timpu*, pentru felul cum au făcut rechizițiile în timpul războiului. După *Timpu*, afacerea a fost făcută de W., cu ajutorul lui M.

tuturor elementelor stricate, pe care le rejectează⁷ chiar societățile hipercivilizate, și, în numele națiunii române, facem politică radicală, aspirând la o republică, ba chiar și la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele politice ale unei civilizații calpe⁸, precipitarea⁹ noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate și lupta lor cu elementele ce-au mai rămas încă sănătoase în țară se numește politică. Acela ce cutează a se revolta față cu această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei țări, este denunțat opiniei publice de către negustorii de principii liberale, umanitare ca barbar, ca antinațional, ca reacționar”.

(p. 241-245)

„Libertatea adevărată și neatârănarea economică sunt două noțiuni identice. Și când vorbim de neatârănarea economică, înțelegem eliberarea continuă, prin cultură și prin împroprietărirea clasei celei mai numeroase și exclusiv productive, a clasei țărănilor...”

---

⁷ Aruncă.

⁸ False.

⁹ Aruncarea.

Cine susține însă ca absolute ^oi neînălțurabile, principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes național, acela nu poate fi omul nostru”.

(Spiritul de gașcă, p. 253)

„Noi susținem că poporul român nu se va putea dezvolta ca popor român decât păstrând drept baze pentru dezvoltarea sa tradițiile sale istorice, a^oa cum s-au stabilit ele în curgerea vremurilor; cel ce e de altă părere, să o spună țării.

Noi susținem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să mergem repede înainte, dezbrăcându-ne de dânsa prin străine legi ^oi străine obiceiuri; cel ce e de altă părere, să aibă îndrăzneala să ne-o spună.

Tac însă cu toții, fiindcă ^otiu că, grăind, ^oi-ar pierde toată trecerea. ^ai nimic mai mult decât modul în care adversarii noștri discută cu noi ne dovede^ote că ideile noastre sunt ideile țării, că viitorul e al nostru ^oi că nu e departe ziua în care țara se va curăți de elementele stricate, ce azi se răsfață în ea.

Stând la mormintele frașilor lor căzuți pe câmpiile Bulgariei, românii din ce în ce se pătrund mai mult ^oi tot mai mult de convingerea că viața publică este un lucru serios, iar nu o comedie unde cel mai isteț trebuie să fie răsplătit prin aplauze”.

*(Reacționismul
partidului conservator, p. 262-263)*

„Ca un fel de refugiu din multele inconveniente ale vieții, Dumnezeu, în înalta Sa bunăvoință, a dat omului râsul, cu toată scara - de la zâmbetul ironic până la clocotirea homerică. Când vezi capete, atât de vitreg înzestrate de la natură, încât nu sunt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în niște oglinzi rele, totul se reflectă strâmb și în proporții pociute, făcându-și complimente unul altuia și numindu-se sarea pământului, ai avea motiv de a te întrista și de a dispera de viitorul omenirii, dacă n-ai și după o sută de ani de pildă, peste amândouă despărțimintele geniilor contemporani, peste balamuc și puocărie, va crește iarba și că, în amintirea generației viitoare, toate fizionomiile acestea vor fi pierit fără de nici o urmă, ca cercurile din fața unei ape stătătoare.

Garația învingerii adevărului și binelui în lumea aceasta este moartea. Dacă moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generație care produce atăția Mihălești, Fundești, Pătârlăgeni, Costinești, dacă moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală și stupidă a omenirii, niciodată națiile n-ar fi putut strânge acel capital de adevăruri care înobilează aspra lor luptă pentru existență. E o fericire pentru noi că prostia și perversitatea, fiind nemuritoare, cel puțin proștii și perverșii *in concreto* sunt muritori.

De acolo râsul, ca un voios semn de încredere în zădărnicia acestei priveli^oti”¹⁰.

(*Optimism*, p. 267-268)

„Deci, stabilind principiul fundamental, că orice politică practică nu poate lucra decât cu elementele care-i sunt date, iar nu cu cele pe care ^oi le închipuie că le are ^oi, convin^oi că ideile ^oi interesele, fie cât de diverse, sunt ^oi trebuie să fie armonizabile pentru ca Statul să fie cu puțin^ă, nici nu în^oțelegem ^oi nici nu avem vreo încredere în mi^ocări violente sau extralegale ^oi mai puțin încă în conspira^oții, de^oi acestea din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe care cu u^ourin^ă-i plâsmuiesc gazetele, de aureola pe cari cei interesă^oi o creează cu aceea^oi u^ourin^ă cu care cei dezinteresă^oi o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem ^oi nu-l aprobăm decât în dezvoltarea dreaptă ^oi continuă a muncii fizice ^oi intelectuale. Căci, cine zice „progres” nu-l poate admite decât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrâni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină

---

¹⁰ În partea următoare, Eminescu arată că ideile de mai sus i-au fost sugerate de articolul din *Românul*, 30 ianuarie, în care se vorbea de tinere^oșea ro^oilor ^oi de calitatea de „în^ovă^oșă^oi”, care le dă puțin^ă de a răspunde la însărcinarea încredin^ățată lor de na^oșiiune.

pentru a avea grădina gata în două ceasuri, nu e progres, ci devastare. Precum cre^oterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă ^oi perpetuă de noi materii organice, precum inteligența nu cre^ote ^oi nu se întăre^ote decât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolele trecute ^oi prin întărirea principiului înnăscut al judecării, precum orice moment al cre^oterii e o conservare a celor câ^otigate în trecut ^oi o adăugare a elementelor cucerite din nou, astfel, adevăratul progres nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăugând pe de alta: o vie legătură între prezent ^oi viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci progresul adevărat, fiind o legătură naturală între trecut ^oi viitor, se inspiră din tradițiile trecutului, înlăturând însă inovațiile improvizate ^oi aventurile hazardoase...

Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cântărire, idei ^oi bune ^oi rele, ^oi potrivite ^oi nepotrivite; ba naștina întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate, că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței ^oi, mai ales, cu întărirea propriei judecări, care e cultura adevărată, că niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă ^oi prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute,

care-^oi închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățatură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă. O serie de fraze ieftine, copiate din gazete străine, din scriitori de a doua mână, din discursurile unor politici trăiți ^oi crescuți în alte țări, a înlocuit ^oi înlocuite^ote încă în mare parte silința de-a învăța singuri raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.

Deci tocmai lipsa unei reacții adevărate, raționalismul foarte strălucitor, dar ^oi foarte superficial al epocii trecute, au făcut ca introducerea tuturor formelor noi de cultură să se întâmple fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului...

... nu există nici libertate, nici cultură fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea ^oi cultura, acela se prenumără, fără s-o ^otie, între paraziții societății omene^oti, între aceia cari trăiesc pe pământ spre blestemul, ruina ^oi demoralizarea poporului lor”.

(Despre program, p. 276-281)

„A pune dar, acest instrument ginga^o al statului, acest reprezentant atât al vieții istorice, cât ^oi al armoniei intereselor unei nații, la discreția absolută a unui singur partid, este periculos, mai cu seamă când elementul ponderator al unei clase de

mijloc culte 0i avute, e reprezentat numai într-un mod rudimentar...

Când în anul 1866, țara 0i-a dat instituțiile care domnesc astăzi, când s-a chemat la cârma țării un Prinț străin, nu credem că unica preocupare a țării a fost aceea de-a pune un capăt rivalităților primejdioase dinlăuntru, ci o idee, de un ordin mai înalt, a condus nașterea în hotărârea ei. Deja bătrânii noștri, aproape acum cincizeci de ani, concepuseră ideea Unirii sub o dinastie ereditară. Întârziată de împrejurări neatârinate de voința noastră, îndată ce România dăduse semne de vitalitate 0i făcuse să se nască încrederea că ea în mijlocul statelor ce-o înconjurau, putea să trăiască din propriile ei puteri 0i din propria ei conștiință națională, nici stabilirea unei dinastii ereditare n-a mai întâmpinat nici o rezistență 0i, o dată cu recunoașterea ei, putem zice că din acel moment chiar, 0i independența statului român, în principiu, a fost deja recunoscută...

Substituind deci principiul monarhic mult băntuitei Domnii elective, țara a voit a crea acea instituție, care să fie nu numai personificarea Statului român, depozitar al tradițiilor politice ale țării, ferind-o de fluctuațiile momentane ale partizanilor, dar în același timp, înconjurând tronul cu instituțiile constituționale, acel regim le-a considerat ca o garanție de putere pentru tron, ca o garanție pentru dezvoltarea materială 0i politică a

statului român¹¹”...

(*Ideea statului monarhic*, p. 292, 293)

„Cât după aluatul protoplasmatic care formează la noi un stat în stat, a^oezat asupra instituțiilor ^oi poporului, avem puține de adăugat. Trăind din politică ^oi prin politică ^oi neavând nici un alt soi de resurse materiale sau de puțință de a-^oi câ^otiga existența, el e capabil de a falsifica totul: ^oi liste electorale, ^oi alegeri, ^oi forme parlamentare, ^oi idei economice, ^oi ^otiință, ^oi literatură. De aceea, nu ne mirăm dacă vedem acest proteu¹² al unui universalism incapabil ^oi ambițios îmbrăcând toate formele posibile: mini^otri, financiari, întreprinzători de lucrări publice (cu capital de palavre) deputați, administratori, membri la primărie, soldați (care au luat Grivița cu gura), actori, totul”.
(*Declararea*, p. 305)

„Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nicicând”.

(*Învățămintul clasic*, p. 318)

Eminescu constată decăderea vieții noastre

---

¹¹ În partea finală a articolului, Eminescu arată cât de precară era situația noastră internațională după războiul din 1877-1878.

¹² Proteu e zeul marin care, având darul profeției, ^oi schimba înfățișarea pentru a scăpa de cei ce-l întrebau asupra soartei lor. În general, înseamnă omul cu caracter schimbător.

publice și totodată micșorarea vitalității noastre ca neam. Pretutindeni triumfă fraza goală, pretutindeni statul e la discreția unei societăți de exploatare. În același timp, conservatorii sunt mereu acuzați de reacționism. Eminescu arată că acest cuvânt, **rațiune**, nu are nici un sens dacă e aplicat la conservatori, fiindcă aceștia nu voiesc stabilirea stărilor din trecut. Ar fi bine dacă s-ar putea face o reacțiune fiindcă aceasta ar însemna readucerea în țară a puterii pe care neamul nostru o avea în secolul al XIII-lea și al XIV-lea. Așa ceva nu-i cu putință, nu poate exista un partid capabil să îndeplinească așa ceva. O reacțiune în adevăratul sens al cuvântului nu-i cu putință în țară, și a crede în ea, înseamnă a te lăsa vrăjit de iluzii. Totuși, nu există patriotism fără dragoste de trecut.

Articolul a fost publicat în **Timpul** (V) 1880, 22 iulie. Trunchiat, a fost publicat sub titlul **Reacțiunea** de Gr. Peucescu în ediția menționată. Îl reproducem aici în întregime.

„Programul nostru zicea: „Teorii abstracte de cosmopolitism, importate de-aiurea, s-au îmbrățiat pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservării naționale, a o a de vioi și de puternic odată la români; și aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră. De altă parte, dorințe de progres și de libertate, nechibzuite,

au introdus prea ades în *mecanismul nostru politic* fraza goală în locul realității”.

Nu credem ca cititorul să mai ceară probe pentru evidență. Încetarea cu străini a tuturor ramurilor vieții noastre economice, reducerea românului în țara sa proprie la rolul de simplu salahor agricol, căderea repede a tuturor meseriilor, stingerea industriei casnice și înlocuirea ei prin produse industriale străine, lipsa absolută a unei legi de incolat, ceea ce permite ca gunoaiele societăților vecine din câte opt țări unghiurile lumii să s-așeze la noi, prefacerea, în fine, a acestor elemente în elemente politice, care au umplut funcțiile statului și se strecoară în reprezentarea națională, toate acestea dovedesc că țara noastră nu mai e vechea Românie, ci e o Americă orientală, deschisă tuturor imigrațiilor, și care au ca principiu „Ubi bene ibi patria” și teoria de „om și om”.

Pe de altă parte, dorința de progres și de libertate a introdus fraza goală în locul realității în mecanismul nostru politic.

Adică în Constituție, adaugă *Steaua României*¹³.

Acest adaos este al ei, pentru a altera terenul discuției. Constituția nu este un mecanism, ci un text de lege, bun dacă se aplică bine, rău dacă se aplică rău. Acest text nevinovat nu are deloc a-și

---

¹³ Ziar cu tendințe liberale, adesea în polemică cu ziarul conservator *Timpul*.

imputa dacă sub masca lui se desfășoară influența imorală, dacă în numele lui se înscriu în listele colegiului I și II alegători frauduloși, dacă tot în numele lui o societate de exploatare a pus mâna pe statul român, uzurpând numele de partid politic.

Dar nu este acesta sâmburele discuției cu *Steaua României*. Pentru ca discuția să nu devină o simplă ceartă de cuvinte, o logomachie¹⁴, pentru ca să nu se ignore tocmai noțiunea fundamentală de care e vorba, ne întrebăm: ce e reacțiune?

O expresie împrumutată din mecanică, însemnând acțiunea negativă produsă prin una pozitivă. În politică însă, cuvântul *reacțiune* s-a întrebuițat întâi la 1789, ca sinonim al contra-revoluției, al unei acțiuni contrare Revoluției franceze.

Cuvintele au înșelesul lor. Dacă acum le dăm un înșeles, acum un altul, nici o discuție nu e cu putință.

Așadar, care este accepțiunea - singură adevărată - a cuvântului, ca să nu se facă vorbă zadarnică?

Odată, *contra acțiune*. În acest înșeles orice opoziție e o reacțiune și-n această ordine de idei, opoziția făcută de *Steaua României* până mai ieri, ori de *Pressa*, e asemenea reacțiune.

Altă dată însă, reacțiune înseamnă asemenea o *contra acțiune*, însă în sensul *restabilirii unei stări de lucruri care a existat odată*. Contele Chambord voia te regălită de drept divin precum ea a existat

---

¹⁴ Luptă cu vorbe.

odată; ceea ce el voie^ote a avut odinioară trup, a fost concret. Centrul din Germania voie^ote restabilirea unor legi care au existat odată ^oi au fost desființate.

Acest soi de reacțiune ni se impută nouă, ^oi aceasta zicem, că e o scorneală din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea în locul frazelor, controlul real al actelor guvernului în locul simulacrului de control, responsabilitatea adevărată în locul ascunderii după clapi^oti iresponsabili, toate acesta ar fi un progres pe lângă ceea ce se-ntâmplă astăzi, nu o reacțiune.

Iată dar accepțiunea politică a cuvântului: Tendința de a reintroduce o formă de guvernământ care-a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu ^o.a.m.d.

Dar, orice tendință de reformă, chiar aceea care răsare cu necesitate din relele actualități, nu poate fi numită reacție decât în sensul mecanic, nu în cel politic al cuvântului.

Dar la ce atâta discuție? Se-nțelege că „*Steaua României*”, până acuma în opoziție, trebuia să caute un pretext pentru trecerea nejustificată în rândul guvernamentalilor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată*, atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum câțiva ani, căci totdeauna a existat acest partid, pretind deznădăjduit, al conservatorilor. A^oadar nu existența partidului conservator e cauza adevărată pentru care ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu

este decât un pretext; ceea ce am fi dorit însă, e ca acești confrăți de la *Steaua României* să-și dea cel puțin silința de-a descoperi un pretext mai plauzibil decât cel inventat de geniile de la *Românul* sau de la *Telegraful*. Atâta tot. Ne făcuserăm iluzia că putem aștepta mai mult de la tineri, la care presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ați fost contra guvernului, sunteți acum pentru el. Constatăm inconsecvența și ne mărginim la aceasta.

Dreptul de-a ne mira l-am pierdut demult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare și pentru aceasta, din fire mărginit, e redactor de ziar, deputat, director de bancă națională, special într-ale drumului de fier și, curând, ministru de finanțe într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurele false, ca și falsele cărți de alegător, joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit, și cinstea, caracter nu sunt nimic, tripotajul¹⁵, iar pizichierlăcul și hatârul tot, în o asemenea țară, omul e redus a constata istoricește ceea ce se întâmplă, a se indigna din când în când, a râde mai adeseori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Pușine avem de zis, ca o concluzie la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

Para care, prin aplicarea instituțiilor ei, încura-

---

¹⁵ Uneltire și intrigă josnică.

jează ignoranța, inconsecvența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovede^ote că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n-a fost nicicând mai mare decât sub sistemul actual de guvernământ. De^oi aceste imigrațiuni reprezintă prisosul, nu tocmai clasic în virtuți^oi inteligență, al popoarelor învecinate, totu^oi, acest prisos, oricum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic¹⁶ datorită suferinței^oi amețit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de-o naționalitate nehotărâtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispare^oi emigrează. Promotorul acestui americanism e partidul ro^ou, care are pretenția de-a se numi *național*. Noi nu ne îndoim că^oi din acest aluat, în care Costine^otii^oi Serurii joacă un rol atât de mare, se poate forma ceva; dar, ceea ce se va forma nu va fi, desigur, nici popor românesc, nici stat românesc.

Din punct de vedere istoric, oricine se asociază cu ro^oii, dacă nu trădează pământul țării, trădează însă poporul țării. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate, o fac fără s-o^otie; vai de aceia însă care, având puțință de a vedea clar, o fac cu bună^otiință!

Înainte negrei străinătăți care împânze^ote țara, cad codrii no^otri seculari^oi, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea,

---

¹⁶ Nepăsător, nesimțitor la orice.

descreșterea populației îndeplinește apoi restul: stărpirea fizică a neamului românesc.

E deci... iubirea de adevăr din partea feluritelor noștri adversari politici de a nu mai vedea altă cauză de rele în țară decât reacțiunea.

Ai, cu toate acestea, ar trebui să știe toți că, dacă-am fi închipuiți și dacă n-am ști bine că nu există nici puțința unei adevărate reacțiuni în țară, ar trebui să fim măgulii de acest epitet.

A readuce în țară acea repede creștere, începută în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară dinaintea puterii sale de viață triburile tătare și slave, ce cutreierau pământul acesta, a readuce vulturescul avânt al Basarabilor, starea de bogăție din vremea lui Petru Rareș ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit și, a fi reacționar, ar fi identic cu a fi sporitor neamului țării.

Dar nici puțință nu există pentru un asemenea partid. Izvorul întăritor al istoriei naționale, iubirea de limbă, de datini și de popor sunt înlocuite la tinerime și la ceilalți prin romane franțuzești și cântărește pribege ale cafenelelor străinătății. Un aer bolnăvicios de corupție, de frivolitate, de câțig fără muncă a cuprins plebea noastră roșie și infectează chiar sfera ce rămăsese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacție puternică, în sensul național și istoric al cuvântului, ar mai fi cu puțință la noi în țară, ar însemna a se face jertfa unei deșerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea țării, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară. Azi e constatat că, din momentul în care împărații au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în care tradițiile și cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepție măcar!...”

(Reacțiunea, p. 326-332)

Eminescu arată în acest articol că nu e împotriva participării poporului la conducerea treburilor publice, dar că sunt chestiuni care nu pot fi lăsate pe mâna oricui. În statul nostru demagogic, pentru rezolvarea marilor chestiuni, s-a format o clasă de politicieni.

O oligarhie istorică nu se mai poate stabili la noi; țara a ajuns pe mâna unor declasați din pricina cărora rasa degenerază, parazitismul e în floare, intriga și minciuna sunt mijloacele de ajungere oricât de sus.

*Articolul a apărut fără titlu în **Timpul** (VI) 1881, 8 mai. Sub titlul **Clasele superioare**, a fost reprodus de Gr. Peucescu în ediția menționată.*

„Nu vom discuta cu *Românul* principii fundamentale de politică, de vreme ce deosebirea punctelor de vedere e foarte mare și întreaga manieră de a privi statul și societatea ne sunt

deosebite. *Românul* 0i liberalii în genere 0i închipuie că statul e rezultatul unui contract sinalagmatic¹⁷ a unei convenții stabilite între cetățenii lui. Noi credem, din contră, că el e un produs al naturii, că asemenea unui copac din pădure, 0i are fazele sale de dezvoltare, 0i, asemenea oricărui organism, 0i are evoluția sa. Făcând o paralelă între istoria deosebitelor state antice 0i moderne ne-am convins că popoarele acelea au avut privilegiul de a imprima universului întreg caracterul lor, armele 0i inteligența lor, semnătura lor, care s-au dezvoltat în mod firesc, ferite 0i de demagogie 0i de despotism 0i că forma cea mai normală 0i mai sănătoasă a dezvoltării unei societăți omenești este oligarhia.

Machiavelli însuși, acest adânc cunoscător al naturii omenești în părțile ei rele ca 0i în cele bune, dacă aprobă *ad usum Delphini*¹⁸ sau mai bine în interesul unității Italiei, despotismul casei de Borgia, pe de altă parte recunoaște oligarhiei o putere de rezistență împotriva agenților descompunerii, pe care n-o are nici o altă formă. Un monarh poate fi foarte puternic dar, izbit cu toată puterea 0i bătut într-un punct, împărăția se clatină. Statul demagogic e prea dominat de mici interese zilnice 0i

---

¹⁷ Contract prin care părțile se angajează reciproc.

¹⁸ Nume dat edițiilor pregătite pentru fiul lui Ludovic XIV. Expresia se întrebuițează când e vorba de publicații aranjate potrivit cu cerințele unei anumite cauze.

personale, el e condamnat de a fi slab înlăuntru 0i în afară 0i, dacă prin puterea inerșiei, a obiceiului contractat de sute de ani, el continuă a merge câțva timp oarecum de la sine, vine o zi în care el nu rezistă descompunerii. Mărimile lui improvizate 0i fără tradiții, meschine, interesate, ambițioase n-au întru nimic a specula interesele publice, a trăda chiar patria lor în mâni străine. Între oligarhi se va găsi un trădător sau doi, dar ei vor fi totdeauna neutralizați 0i zdrobiți de clasa lor proprie, care nu va îngădui ca, prin ajutor străin, unul dintre ei să se ridice asupra tuturor.

Noi nu zicem aici că poporul trebuie exclus de la conducerea afacerilor lui. Din contră, nicidecum libertățile publice nu sunt mai vii, mai puternic simțite, practicate cu mai mult interes de binele comun către toți cetățenii decât tocmai sub oligarhie. Dovadă, viața din comișii Romei, viața politică, sobră în orice punct, în comună 0i în comitat în Anglia, dar sunt chestiuni de politică generală, de război sau pace, de întinse 0i mari reforme sociale, a căror realizare determină epoci întregi ale istoriei care nu sunt 0i nu pot fi puse la cale în comișii de omul ocupat cu munca zilnică 0i cu interesele zilnice.

În statele demagogice se formează, pentru rezolvarea acestor chestiuni, o clasă de politicieni, de patrioți de meserie, fără trecut, fără tradiții, care fac din politică o speculă, un mijloc de trai; în statul

oligarhic există o clasă de oameni care *ab antiquo* are sarcina de-a împăca formele trecutului cu exigențele viitorului, asigurând statului continuitatea de dezvoltare, ferindu-l de sărituri și de întreprinderi aventuroase și înlăuntru și în afară. În Senatul Romei putem urmări modul în care se creau legile romane. Străbunul propunea reforma, bunul o susținea în același senat, tatăl întrunea deja o mare minoritate, abia fiul o vedea realizată. Trei generații treceau până să se voteze o reformă care apoi intra într-adevăr *in succum et sanguinem*. La noi, lucrurile se traduc într-o noapte și sunt votate a doua zi cu drumul de fier. De aceea tâmpirea cu care ele se votează, de aceea lipsa de încredere în eficacitatea lor, de aceea multe legi sunt născute moarte. Despre o viață și o evoluție proprie ideilor ce se legiuiesc nu poate fi nici vorbă.

Nu zicem că statul român e menit a ajunge vreodată acest ideal. Statele moderne nu se mai dezvoltă, din nefericire, în linie dreaptă, ci prin cotituri, adesea prin concesii, renunțând la menirea lor de-a fi, la semnătura existențelor. Sunt cristalizări imperfecte, pe lângă alte câteva perfecte pe care le prezintă istoria. Asta e chiar deosebirea între nații mici, fără simț istoric și națiile mari, c-un profund simț istoric și cu un mare viitor.

Despre *refacerea* unei oligarhii istorice, pe care ne-o atribuie *Românul*, nu poate fi nici vorbă.

Inamici ai frazei și ai oricărei formațiuni factice

oî improvizate, noi vedem foarte bine, mai bine decât *Românul* poate, imposibilitatea unei asemenea refaceri oî, e un act de rea-credință să ne atribuim că voim ceea ce noi în^oine știm că este cu neputință.

Cu toate acestea, urmările domniei declasașilor sunt evidente. Populașia, oî tocmai populașia conducătoare, scade de la 1864 încoace în proporșii înspăimântătoare, dar ceea ce e mai trist sunt cauzele acestei scăderi, cauze adânci, economice oî sociale, care fac ca însu^oi sâmburele nașionalitășii, *rasa*, să degenereze. S-a observat de către medicii de regimente că statura oamenilor scade, că aptitudinile lor fizice oî morale degenerază oî această din urmă împrejurare e mai tristă decât toate celelalte. Nu mai e nevoie să adăugăm că aceste rezultate sunt atribuite oî sărăciei, oî urmărilor ei morale, decăderii vieșii de familie, viciilor. Un prefect ro^ou, d. Vidra^ocu, a descris aceste stări de lucruri în culori crude, dar adevărate, din nenorocire. Nu noi singuri o zicem aceasta, sunt ro^oii care o zic. D. Aurelian constată că facem drumuri de fier, ocoli etc., dar că în acela^oi moment suntem suplantașii de străinii ce imigrează, că suntem ca omul care munce^ote pentru străini, de vreme ce el sau nu va avea copii sau copiii lui se vor stinge. Dacă *Românul* crede că moartea, pieirea fizică a neamului românesc nu este o ironizare amară a sistemului de până acum, să-i fie de bine. Noi credem însă, că, un

sistem care, oricât s-ar îmbogăți patrioții, are drept rezultat moartea reală a unei nații, e tot ce se poate mai rău și mai ucigaș ca sistem.

Dar care e originea comună a acestor rele? Declasarea, zicem noi, înmulțirea peste măsură a oamenilor ce trăiesc din munca aceleiași sume de producători. În alte țări, clasele superioare compensează prin munca lor intelectuală, munca materială a celor de jos. Întrebăm dacă cele patru clase primare și cursul de violoncel a d-lui Costinescu compensează zecile de mii de franci pe care acest consumator le ia pe an, evident, din munca altora? Înaintarea pe scara societății române nu este doar datorită meritului, științei, activității; ci un leneș ignorant care învârtește uruburi patriotice și ajunge, prin intrigă și neadevăr, oriunde pofteste.

Acești oameni declasați sunt totodată instrumentele cele mai bune, pentru că sunt cele mai coruptibile de care se servesc străinii pentru a exploata țara și populațiile ei autohtone.

Iată nervul răului contra căruia nu ajută nici proclamarea independenței, nici coroana de oțel a regelui, nici ridicarea creditului visteriei, bazat pe cunoștința că statul român are bunuri imobiliare de câteva miliarde de înstrăinat, nici frazele patriotice.

Voiți bani cu trei la sută? Vindeți moștile statului la companii străine și-i veți avea. Acesta nu va dovedi însă că din sine însuși poporul românesc se dezvoltă, că el însuși se bucură în plenitudinea sa

de marea mo^otenire pe care i-au lăsat-o harnicii ^oi vitejii lui străbuni”.

(Clasele superioare, p. 340-344)

„Într-adevăr, orice Stat are nevoie de o seamă de condiții indispensabile pentru ca să poată exista de pe o zi pe alta. La statele cu trecut istoric sau care ^oi-au avut în curs de sute de ani obiceiurile lor juridice ^oi administrative, lucrul merge de la sine. Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic. E un adevăr acesta, atât de general, aplicabil tuturor formațiunilor de Stat, încât se va vedea că statele în care există ^oi mai multă justiție ^oi mai multă libertate cetățenească, sunt acelea unde obiceiul vechi, datina, ține loc legilor scrise ^oi unde acea datină nici nu a fost codificată cândva”.

(Dezvoltarea istorică a României, p. 346)

„Geniul neamului românesc e o carte cu ^oapte peceți pentru generația dominantă”.

(Pătura superpusă, p. 356)

„Civilizația adevărată a unui popor consistă, nu în adoptarea numeroaselor legi, forme, instituții, etichete, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică a propriilor puteri, a propriilor sale facultăți. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad ^oi în același chip, ci fiecare popor își are civilizația sa

proprie, de^oi în ea intră o mulțime de elemente, comune ^oi altor popoare...

Dacă pe acest pământ va exista o civilizație adevărată, va fi aceea ce va răsări din elemente civilizatorii vechi...

Deci, orice civilizație adevărată, nu poate dăinui decât printr-o parțială întoarcere la trecut, la elementele bune, sănătoase, proprii de dezvoltare”.

(*Semibarbaria*, p. 374-375)

„^ai ținta noastră a fost totdeauna conservarea elementului național ^oi ocrotirea acestui element contra concurenței excesive ^oi a propriei lui neprevăderi. Fiecare zi care trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă, nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea - mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români. Vom discuta împreună cu toți cei ce primesc aceste idei eminentemente conservatoare, mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre care mai întâi pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător din lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoială decât un ajutor vremelnic: ridicarea nivelului intelectual ^oi dezvoltarea activi-

tăpîi 0i a bogăpîiei sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut totdeauna simplificarea mecanismului nostru administrativ 0i credem că e bine să se împușineze mai ales atribușiiile comunei rurale, ca să poată să îndeplinească bine pe cele esenșiale: Biserica, acoala 0i căile de comunicașie.

a de aceea, încă demult, partidul conservator s-a ridicat contra direcșiei ce se dă tinerimii în 0colile noastre, care a creat 0i creează pe fiecare zi un fel de proletariat al condeului, o adevărată plagă socială 0i 0i-a propus ca instrucșiunea publică să îndrepteze forșele vii ale nașionii către ocupașiile a0a de bogate 0i a0a de necesare în organizarea societășilor moderne ale industriei 0i comerșului.

Nu mai pușin partidul conservator a semnalat totdeauna răul ce-l aduc fluctuașiiile politice în buna administrare a țării 0i a cerut ca funcșionarii administrativi să prezinte garanșii serioase de aptitudini la intrarea lor în funcșie, dar, o dată intrășii, a cerut stabilitate pentru toșii. În special, în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a rezumat credinșele partidului conservator este cea mai nimerită 0i o adoptăm fără nici o adăugire 0i fără nici o restricșie...

Lumea este scandalizată de îmbogășpîirea a0a de rapidă a câtorva din cei ce au mai multă acșiune asupra guvernului țării! Abuzurile 0i de0ănșarea au fost denunșate în public chiar de către pre0edintele Consiliului de mini0tri 0i de pre0edintele Camerei

legiuitoare. ³ai cu toate acestea, demoralizarea î^oi urmează cursul, oamenii înfierăⁱ de opinia publică stau în capul departamentelor ^oi în capul jude^elor ^oi exemplul dat de sus s-a întins repede, până în cele din urmă straturi ale societăⁱii.

Cerând a^oadar o bună organizare în întru nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da decât rezultate rele în mâni deprinse a le viola ^oi că, mai mult decât cele mai bune legi, o economie în^opeleaptă ^oi o administraⁱie onestă pot ajuta la înăl^oarea claselor muncitoare ^oi la ocrotirea lor”.

(Program de reforme, p. 378-381)

„El, poporul românesc, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă ^oi datini unitatea noastră naⁱională; el e depozitarul caracterului nostru în lumea acesta fran^ouzită ^oi nem^opită, el e singurul care de zece veacuri n-a disperat de soarta noastră în Orient. A^oa rezistent ^oi stăruitor cum este, e o parte de rezisten^oă în el, pe care nimeni n-o poate sfărâma, nimeni îndupleca”.

(„Timpul” și problema țărănească, p. 389)

„Natura poporului, instinctele ^oi înclinările lui mo^otenite, geniul lui, care adesea nebănuit, urmăre^ote o idee, pe când șese la războiul vremii, acestea să fie determinantele în via^oța unui stat, nu maimușă^orirea legilor ^oi obiceiurilor străine. Deci,

din acest punct de vedere, arta de-a governa e o tiința de-a ne adapta naturii poporului, de a surprinde oarecum stadiul de dezvoltare în care se află și a-l face să meargă liniștit, și cea mai mare siguranță pe calea pe care a apucat...

Legile demagogiei sunt factice¹⁹, traduse de pe texte străine, supte din deget, pe când ele ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinii juridice, cel puțin dictate și născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimeni sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol, ca eligibilitatea magistraturii pe care nimeni nu o cere. Măsurile economice ale demagogiei sunt o maimușăreală. Îți vezi creând drumuri noi de fier, tot atâtea canale pentru scurgerea industriei și prisosului de populație din străinătate, pe când adevăratele măsuri ar fi acelea menite a dezvolta aptitudinile care sunt în germene în chiar poporul românesc”.

(*Arta guvernării*, p. 395)

„Mediul social și economic în care un popor trăiește nu trebuie schimbat peste noapte, ci încet, pentru ca oamenii să aibă timpul necesar să se adapteze condițiilor noi. Dacă reformele și schimbările vin peste noapte ca la noi, cu aruncarea în apă a oricărei tradiții, se ajunge unde am ajuns

---

¹⁹ Artificiale.

noi. Calitățile din trecut devin insuficiente pentru a susține exigențele prezentului, bilanțul puterilor risipite întrece pururea pe a celor puse la loc, organismul î^oi încheie socoteala sa zilnică cu deficite care se traduc în morbiditate ^oi în mizerie...

În unele județe populația scade, în cele mai multe stagnează ^oi se apropie de scădere absolută; numai în câteva de-a lungul Dunării, prin locuri mai puțin populate, sporește. E verosimil că nici ^ocoala nu ajută în contra mizeriei. Ea poate ridica un popor sărac, dar sărăcia dispune de condiții de existență; unde e mizerie, acolo condițiile de existență sunt nefavorabile, cel mizer se zbate în zadar, puterile cheltuite sunt pururea superioare celor reproduse, el sfârșește prin a se istovi, prin a-^oi slei viața în silințe zadarnice.

^ai de ce aceste condiții de existență lipsesc? Pentru că poporul are un guvern cu mult prea scump pentru nivelul lui de cultură; pentru că trebuințele claselor lui superioare sunt cu mult prea numeroase ca munca lui să le poată satisface - pentru că e un popor incult, agricol, merit a trăi poate o sută de ani încă, în condiții mai primitive pentru a ajunge numai la dezvoltarea agriculturii, pe când trebuințele statului ^oi ale societății sunt moderne, ultra-moderne chiar: sunt ale unui stat, industrial; pentru că în locul vechii organizări care nu costa aproape nimic, avem azi o nouă aristocrație cu totul improductivă de sute de mii de oameni cu aspirații imense, cu capacități nule”.

(Progresul real și cel fictiv, p. 408-410)

„Din nou ni se spune de exemplu că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că „vorbim cu deliciu de un domn român de sânge, înconjurat de-o aristocrație istorică”, ba *Românul* are chiar aerul de a ne face o imputare din aceasta. Să ne-nșelegem; nu dorim nici una, nici alta...

Dar de ce nu am aminti cu iubire trecutul? Fără îndoială, vechii domnitori care și-au întins armele până-n Dunăre și Nistru, ei „scut cretinătății”, precum îi numea Biserica și evul mediu, n-au existat pentru a face rușine generației actuale, și acea aristocrație, cu independența ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegii consistau în datoriile către țară, mai grele decât alții puteau să le poarte, asemenea n-ar fi vreo pagubă dac-ar exista și astăzi. Dar, de la părerea de rău după veacuri trecute de neatârnare, până la dorința nerealizabilă de a restabili trecutul, e o mare deosebire!

Dacă ne place uneori a cita pe unii din domnitorii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins demult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce a revărsat-o nu mai există, astfel, din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegația nu mai sunt. Degeaba piticii moderni ar îmbrăca zalele lor, mâncate de rugină, dacă nu-și pot umple sufletele cu smerirea și credința celor vechi...

Ci nu de ei poate fi vorba, când discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre; nu virtuțile lor de eroi și de sfinți pot fi măsura virtuților confiscate ale ilustrațiilor actuale. Nu abnegația și onestitatea, care e dator să le aibă orice om de rând, nu eroismul, sentimentul celei mai simple datorii, e ceea ce căutăm în zadar la adversarii politici! Nu restabilirea trecutului; stabilirea unei stări de lucruri oneste și sobre, iată pînta la care se mărginește oricine din noi!

Este sau nu adevărat că prezidentul acestei adunări a numit-o compusă din oameni vrednici de pușcărie și carantină? Este sau nu adevărat că nu există, între șefii partidului chiar, nimeni care să creadă în onestitatea acestui partid? Dacă n-ar fi decât această mărturisire, ea ar fi îndeajuns pentru a face cu neputință perpetuarea la guvern a unor asemenea elemente...

Stigmatizați de chiar șefii lor cu epitetele de „putregăie” și de „oameni corupți”, orice ar pretinde că vor să facă de acum înainte, la ce ne putem aștepta de la ei? Din coadă de câine sită de mătase nu se face. Corupția dinlăuntrul partidului, vânătoarea brutală după aur și influență ar fi motive suficiente pentru ca toți oamenii de bine, fie chiar deosebiți în principii, să se unească împotriva lor, nu pentru a opune reforme la reforme, ci pentru a restabili domnia celei mai sincere onestități. Nu poate o națiune să fie pururea condusă de neadevăr și de corupție”.

(Guvernul care ne trebuie, p. 413-414)

Tipografia „Sfântul Ioan cel Nou” Suceava